

Alkoholin ja työelämän suhteesta käydyssä keskustelussa voi erottaa kaksi perusnäkökulmaa, joiden vaikutus ulottuu myös alalla tehtyyn tutkimustyöhön. Ensimmäinen niistä on perinteinen lähestymistapa, jonka mukaan alkoholin käyttö ja alkoholiongelmien ovat työelämään kuulumattomia ilmiöitä, joiden vaikutukset ilmenevät erilaisina haitallisina seikkoina. Tätä voitaisiin nimittää alkoholihaittojen näkökulmaksi. Toinen näkemys taas tarkastelee työelämän vaikutusta työntekijöiden alkoholin käyttöön ja painottaa erityisesti työolosuhteiden merkitystä. Nimitetäänkin sitä siis työolosuhteiden näkökulmaksi. Vaikka käsitelinkin näitä näkökulmia erillään toisistaan ja jossakin määrin toisilleen vastakkaisina, on selvää, että ne esiintyvät yleensä rinnakkain ja toisiinsa sekoittuneina.

Alkoholihaittojen näkökulma

Alkoholihaittojen näkökulmasta on tärkeää selvittää, kuinka paljon ja millä aloilla alkoholin käytön aiheuttamia haittoja esiintyy. Nämä haitat määritellään yleensä sen mukaan, miten ne vaikuttavat tuottavuuteen. Alkoholin käyttö alentaa työtehoa, johtaa virheellisiin työsuorituksiin ja kelvottomien tuotteiden syntymiseen sekä lisää tapaturmavaaraa. Tuottavuuden kannalta on merkitystä myös niillä poissaolopäivillä tai -tunneilla, jotka liittyvät alkoholin käyttöön. Kansaneläkelaitoksen teettämän tutkimuk-

sen mukaan oli vuonna 1974 kunakin työpäivänä keskimäärin yksi sadasta työntekijästä poissa sosiaalisen syyn vuoksi. Edelleen yksi kolmestakymmenestä sosiaalisesta poissaolosta johtui alkoholin liikakäytöstä (Nyman & Raitasalo 1978, 130). — Useimmat näistä alkoholihaitoista liittyvät pitkäaikaiseen, runsaaseen alkoholin käyttöön. Jotkut — esimerkiksi krapulapäivät — voivat liittyä myös ”normaaliin” alkoholin käyttöön akuutteina alkoholihaittoina. Kiinnostavaa on havaita, että alkoholihaittojen näkökulmasta kiinnitetään esimerkiksi hoitoonohjaussuosituksissa varsin vähän huomiota työpaikoilla tapahtuvaan alkoholin nauttimiseen, joka vielä 1940- ja 1950-luvulla oli usein esillä (esim. Kysely työmaajuopottelusta, 1947; Saarikko 1952). Se tosin näyttääkin olevan melko harvinaista: tyypillisellä syysviikolla 1976 vain yksi sadasta juomiskerrasta oli tapahtunut työpaikalla (Simpura 1978 b, 105).

Alkoholihaittojen näkökulma edustaa mielestäni käsitystä, jonka mukaan elämä on paloittunut irrallisiin osiin: työelämään ja yksityiselämään, työaikaan ja vapaa-aikaan. Alkoholi on määritelty kuuluvaksi vain yksityiselämän piiriin, ja tavoitteena on estää sen vaikutusten ilmeneminen työelämässä. Samalla tämä näkökulma on alkoholiongelmien syntyä ajatellen lähellä käsitystä, jonka mukaan ongelman juuret ovat yksilön sisäisissä tai varhain opituissa seikoissa; ajankohtaisten tapahtumien, kuten esimerkiksi työympäristön tai perheolojen, merkitys ongelman synnyssä pyritään esittämään vain vähäpätöisenä.

Artikkeli perustuu Pohjoismaisen alkoholitutkimuslautakunnan Alkohol och arbete -seminaarissa Helsingissä 23. 10. 1978 pidettyyn esitelmään.

Työolosuhteiden näkökulma lähtee tarkastelemaan alkoholin käyttöä ja alkoholiongelmia työstä, sen luonteesta ja työympäristöstä käsin. Jos alkoholihaittojen näkökulmassa vaikutussuunta oli työelämän ulkopuolelta työelämään päin, niin työolosuhteiden näkökulmassa suunta on päinvastainen: vaikutukset etenevät työelämästä muille elämän alueille ilmeten esimerkiksi alkoholin käytössä. Näkökulma liittyy kiinteästi työolosuhteiden aiheuttaman stressin tutkimukseen (ks. esim. Gardell 1978; Honkasalo 1978). Työniloon, työn tyydyttävyyteen ja työssä viihtymiseen vaikuttavat näiden tutkimusten mukaan esimerkiksi työaika (vrt. vuorotyö, poikkeavat työajat), mahdollisuus vaikuttaa työsuoritukseensa (vrt. pakkotahtinen työ, liukuhihnatyö), työn monipuolisuus (vrt. toistotyö) tai mahdollisuus osallistua työpaikkaa koskevaan päätöksentekoon. Alkoholiongelmien esiintyminen työelämässä samoin kuin varsinaisen työnteon ulkopuolellakin selitetään suurelta osalta näistä käsitteistä lähtien.

Työolosuhteiden näkökulmasta on mahdollista käsittää elämä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jossa ei ole eristäviä raja-aitoja esimerkiksi työn ja varsinaisen työnteon ulkopuolella tapahtuvien ilmiöiden välillä. Näkökulma on kuitenkin selvästi työkeskeinen, niin että muut elämänalueet heijastelevat yksilön asemaa tuotantoelämässä ja hänen työolosuhteitaan.

Näillä perusnäkökulmilla on yksi yhteinen piirre: molemmissa ollaan kiinnostuneita lähinnä alkoholin ongelmakäytöstä ja työelämän yhteyksistä siihen. Alkoholihaittojen näkökulmasta ei näytäkään mielekkäältä kiinnittää huomiota "normaaliin", tuotantoelämän kannalta haittamaan alkoholin käyttöön. Työolosuhteiden näkökulmasta voi alkoholin käyttö kokonaisuutenakin olla kiinnostava. — Näkökulmat on yllä luonnosteltu äärimmäisissä muodoissaan, jolloin niiden vastakkaisuuskin korostuu. Alkoholihait-

tojen näkökulma on helppo leimata vain työnantajien näkökulmaksi, ja samoin käy helposti niin, että työolosuhteiden näkökulma saa ymmärtämystä vain työntekijäpuolelta. Harvoin kuitenkaan enää tavataan niin äärimmäisiä näkemyksiä kuin edellä esitetyt näkökulmat voisivat puhtaimmillaan olla.

Näkökulmien yhteyksiä ja eroja havainnollistaa vielä seuraava asetelma:

	alkoholiongelmien	
	ilmitulo	syyt
alkoholi- haittojen näkökulma	- onnettomuudet - poissaolot - tuottavuuden lasku	- yksilön ominaisuudet - yksityiselämä
työolosuhteiden näkökulma	- työpaikan sieto - kontrolli - hoitoonohjaus	- työstressi - alkoholin saattavuus

Alkoholin käytön syyt ja ilmeneminen saavat eri näkökulmissa erilaisen painotuksen. Alkoholin käyttö ilmenee työelämässä yleensä alkoholihaittoina, mutta ilmenemiseen vaikuttavat myös työpaikan olosuhteet: miten hyvin työpaikka sietää alkoholia. Sieto puolestaan riippuu esimerkiksi työtehtävien luonteesta ja työpaikalla vallitsevista asenteista. Siihen vaikuttaa myös se, onko työpaikalla ryhdytty toimiin alkoholin ongelmakäyttäjien ohjaamiseksi hoitoon. Hoitoonohjausjärjestelmän yhtenä tavoitteenahan on alentaa sietorajaa niin, että ongelmakäyttäjät tulisivat ilmi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (ks. esim. Manninen & Pöysä & Tuominen 1977, 14, 23). Alkoholiongelmien ilmitulo riippuu myös työpaikalla harjoitettavasta virallisesta kontrollista, jonka vastapainona sieto edustaa epävirallista kontrollia. Hoitoonohjaustoiminta voi ilmeisesti joskus olla myös virallisen kontrollin välikappale, vaikka tällainen leimautuminen saattaa-kin olla ristiriidassa hoitoonohjauksen muiden tavoitteiden kanssa.

Alkoholiongelmien syiden puolella tarjoutuvat alkoholihaittojen näkökulmasta ensimmäisinä yksilön ominaisuudet, esi-

merkiksi vastuuttomuus, tai vaikeudet yksityiselämässä. Työolosuhteiden näkökulmasta kannattaa mainita työstressin lisäksi työpaikalla vallitseva alkoholin saatavuus ja sen erityisenä muotona suoranainen työhön liittyvä altistus alkoholille. Altistus voi olla huomattavaa esimerkiksi alkoholijuomateollisuudessa, anniskelualalla ja liike-elämän edustus- ja johtotehtävissä (vrt. Plant 1977; Bruun 1977).

Alkoholismien ja ammatin välistä yhteyttä käsittelevässä katsauksessa Martin A. Plant esittää kolme tärkeintä tekijää, jotka voivat vaikuttaa eri ammattiryhmien välisiin alkoholismien esiintymisen eroihin (Plant 1977):

a) Saatavilla oleva alkoholi (esim. anniskelutyö);

b) Sosiaalinen juomispaine (esim. myyntimiehet, merimiehet);

c) Eristyneisyys normaaleista sukupuolten välisistä ja muista sosiaalisista suhteista (esim. merimiehet, naispuolinen palveluskunta).

Plantin mukaan ei kuitenkaan ole olemassa mitään yleistä riskitekijöiden oireyhtymää. Avainkysymyksiä jää lopulta kiista siitä, houkuttelevatko jotkut ammatit alkoholismiin taipuvaisia henkilöitä vai aiheuttavatko nämä ammatit alkoholismia. Tämä jako muistuttaa edellä esitettyä jakoa kahteen näkökulmaan. Kumpikaan Plantin tarjoamista vaihtoehtoista ei yksin tunnu riittävältä, ja samoin on varmaa, että alkoholin ja työelämän suhteen tarkasteleminen pelkästään työolosuhteiden tai alkoholihaittojen näkökulmasta johtaa yksipuolisuuteen. Niinpä jatkossa pyritäänkin pitämään molemmat näkökulmat tasapuolisesti mielessä tutkittaessa suomalaisten juomatapoja ja työelämää vuonna 1976.

Suomalaisten juomatavat ja työelämä vuonna 1976

Vuonna 1976 tehtiin Suomessa haastattelututkimus, jossa kartoitettiin yksityiskohtaisesti 15–69-vuotiaan väestön juomatapoja (esim. Simpura 1978 a & b).

Tutkimusaineisto antaa mahdollisuuden vastata myös kahteen peruskysymykseen, jotka koskevat alkoholin käytön ja työelämän suhdetta. Miten yleistä on alkoholin käyttö ja alkoholiongelmien esiintyminen eri ammattiryhmissä? Esiintyykö alkoholin käyttöä työpaikoilla tai työnteon yhteydessä? Esitettävät tulokset koskevat vain ammatissa toimivaa väestöä, ja ammatit on ryhmitelty karkeasti pääammattiryhmiin vuoden 1970 henkikirjoituksessa käytetyn ammattiluokituksen mukaan¹. Teollisuusammatit on kuitenkin jaettu vielä kahteen alaryhmään: "vuorotyöaloihin", joilla voi olettaa esiintyvän keskimääräistä enemmän vuorotyötä, toistotyötä ja stressaavia työoloja, sekä muihin teollisuuden aloihin. Tämä jako on karkea ja melko mielivaltaisen.

Taulukoissa 1 ja 2 esitetään peruskuvauksena alkoholin käytöstä ja siihen liittyvien ongelmien esiintymisestä eri ammattialoilla. Raittiilla tarkoitetaan sellaista vastaajaa, joka ei ollut nauttinut lainkaan alkoholia haastattelua edeltäneen vuoden aikana. Koko 15–69-vuotiaassa väestössä näin määriteltynä raittiita oli naisista 20 % ja miehistä 9 % (ks. lähemmin Simpura 1977). Ammatissa toimivan väestön keskuudessa raittius on harvinaisempaa ja ero sukupuolten välillä pienempi, sillä raittiita oli vain 11 % naisista ja 7 % miehistä. Eri ammattialoilla naisten raittiusosuudet vaihtelevat enemmän kuin miesten, ja varsinkin maataloudessa toimivien naisten keskuudessa on raittius huomattavan yleistä. Kaupan sekä kuljetus- ja liikennetyön aloilla ovat raittiit naiset puolestaan jopa harvinaisempia kuin raittiit miehet. — Raittiiden osuudet ovat alhaisimmillaan hallinto- ja konttorityössä sekä kaupallisessa työssä; huomattavan vähän raittiita miehiä on myös teollisen työn vuorotyöaloilla.

Koko 15–69-vuotiaassa väestössä alkoholin käyttäjien keskimääräiseksi vuosikulutukseksi saatiin naisilla 150 ja miehillä 520 cl sataprosenttista alkoholia (Sim-

¹ Ks. Asunto- ja elinkeinotutkimuksen ammattiluokitus. Tilastokeskus, Helsinki 1975.

Taulukko 1. Tietoja ammatissa toimivan 15—69-vuotiaan väestön alkoholin käytöstä ammattialoittain vuonna 1976: naiset

ammatti- luokka ¹	ammatti	raittiita %	keski- määräinen vuosikulutus cl ³	vain alkoholin käyttäjät			sosiaalisia haittoja %	N
				suur- kulut- tajia ⁴ %	humala- kulutuksen osuus %	huono hallinta %		
000—099	teknillinen, luonnon- tieteellinen, yhteis- kuntatieteellinen, hu- manistinen ja tai- teellinen työ	10	175	2	31	16	5	170
100—199	hallinnollinen, tilin- pidollinen ja kontto- riteknillinen työ	3	213	4	35	19	11	186
200—299	kaupallinen työ	1	191	4	38	14	6	72
300—399	maa- ja metsätalous- työ, kalastusala	37	99	2	66	6	6	76
400—499	kaivos- ja louhinta- työ	1
500—599	kuljetus- ja liikenne- työ	6	144	—	27	9	3	35
600—799	teollinen työ: "vuoro- työalat" ²	7	189	4	37	15	8	28
	teollinen työ: muut	10	180	3	48	14	15	101
800—899	palvelutyö	13	166	3	52	14	6	157
900—999	muu työ	4
	kaikki	11	179	3	41	15	8	830

¹ Asunto- ja elinkeinotutkimuksen ammattiluokitus.

² Ammattiluokat tekstiilityö (60), rautatehdas-, metallitehdas-, takomo- ja varastotyö (63), konepaja- ja rakennusmetallityö (65), kemianprosessityö, massa-, paperi- ja kartonkityö (73).

³ Absoluuttialkoholina.

⁴ Vuosikulutus yli 1 000 cl.

.. = Havaintoja liian vähän tunnusluvun laskemiseksi.

pura 1978 a). Taulukoiden 1 ja 2 mukaan ovat silloin ammatissa toimivat naiset aktiivisempia mutta miehet vähempään tyytyviä kuin työelämän ulkopuolella oleva väestönosa. Suurimmat keskimääräiset vuosikulutusluvut on hallinnollisen alan, kaupan sekä teollisuuden "vuoro-työalojen" naisilla, miesten kohdalla molemmat teollisuustyön ryhmät ja hallinnollinen ala ovat kärjessä. Jos jätetään maataloudessa toimivat tarkastelun ulkopuolelle, ovat eri ammattiryhmien vuosikulutuserot naisten keskuudessa selvästi pienempiä kuin miesten keskuudessa.

Suurkuluttajaksi on tässä määriteltä sellainen vastaaja, jonka vuotuinen alko-

holin kulutus oli haastatteluarvion mukaan yli 1 000 cl absoluuttialkoholina. Kun otetaan huomioon, että haastatteluissa saatiin selville vain kolmannes tilastoidusta alkoholin kulutuksesta, suurkulutusraja vastaa 25—30 todellista alkoholitraa vuodessa eli 50—60 grammaa päivässä. Tämän rajan ylittämisen on todettu lisäävän monien alkoholin käyttöön liittyvien sairauksien puhkeamisvaaraa (Bruun & al. 1975). Taulukoista nähdään, että suurkuluttajien osuus on lähes johdonmukaisesti suurin niillä ammattialoilla, joilla alkoholin vuosikulutuskin oli keskimäärin suurin. Hallinnollisella alalla työskentelevistä alkoholia käyttävistä

Taulukko 2. Tietoja ammatissa toimivan 15—69-vuotiaan väestön alkoholin käytöstä ammattialoittain vuonna 1976: miehet

ammatti- luokka ¹	ammatti	raittiita %	keski- määräinen vuosikulutus cl ³	vain alkoholin käyttäjät			sosiaalisia haittoja %	N
				suur- kulut- tajia ⁴ %	humala- kulutuksen osuus %	huono hallinta %		
000—099	teknillinen, luonnon- tieteellinen, yhteis- kuntatieteellinen, hu- manistinen ja tai- teellinen työ	9	422	11	47	22	28	127
100—199	hallinnollinen, tilin- pidollinen ja kontto- riteknillinen työ	2	605	20	37	36	22	89
200—299	kaupallinen työ	5	525	18	61	25	19	60
300—399	maa- ja metsätalous- työ, kalastusala	9	229	4	56	18	19	179
400—499	kaivos- ja louhinta- työ	6
500—599	kuljetus- ja liikenne- työ	8	433	17	61	28	27	90
600—799	teollinen työ: "vuoro- työalat" ²	5	648	14	71	35	45	134
	teollinen työ: muut	7	621	15	71	37	36	257
800—899	palvelutyö	11	434	11	61	29	29	43
900—999	muu työ	8
	kaikki	7	495	13	61	29	29	993

Alaviitteet samat kuin taulukossa 1.

miehistä joka viides on määrittelymme mukaan alkoholin suurkuluttaja. — Kaikista 15—69-vuotiaista naisista oli suurkuluttajia noin 2 % ja miehistä noin 12 % (ks. Simpura 1978 a); taulukoiden 1 ja 2 mukaan näyttää siltä, että suurkuluttajien osuus ammatissa toimivasta väestöstä on suurempi kuin koko väestöstä.

Taulukoiden seuraava sarake kertoo hieman tarkemmin alkoholin kulutuksen rajuudesta eri ammattialoilla. Maa- ja metsätaloudessa on säilynyt voimakkaana perinteinen suomalainen juomatapa: muihin verrattuna vähäinen viinamäärä juodaan useimmiten humaltumistarkoituksessa. Suuria humalakulutuksen osuuksia on miesten joukossa muuallakin, ja rajuimmilta näyttävät teollisuudessa työskentelevien juomatavat. Paljon eivät kuitenkaan jää jälkeen muutkaan alat

tekniis-yhteiskunnallista ja erityisesti hallinnollista alaa lukuun ottamatta. Naisilla eri alojen väliset erot ovat keskimäärin suurempia, ja maatalousala, palvelutyö sekä teollisuuden muut kuin vuoro-työalat erottuvat selvästi rajumpina kuin muut ammattialat. Maataloutta lukuun ottamatta on humalakulutuksen osuus miesten keskuudessa aina suurempi kuin naisten keskuudessa.

Humalakulutuksen osuus vuosikulutuksesta on lähes johdonmukaisesti sitä suurempi, mitä suurempi on keskimääräinen vuosikulutus. Poikkeuksina ovat maatalousala alhaisine vuosikulutuksineen ja suurine humalakulutuksen osuuk-
sineen sekä päinvastaiseen suuntaan hallinnon alalla työskentelevät miehet, joiden humalakulutusosuus on alhaisin huolimatta kolmanneksi suurimmasta vuosi-

kulutuksen keskiarvosta. Tästä nähdään, että "hillitty", alhaisen humalakulutuksen juomatapa ei välttämättä merkitse vähäisiä alkoholiongelmia, sillä hillitysti juovien hallinto- ja konttorialan miesten keskuudessa suurkuluttajien osuus oli suurin.

Huonoa juomisen hallintaa esiintyy eniten niillä aloilla, joilla myös juodaan eniten, vaikka erot eivät olekaan täysin johdonmukaisia. Sen sijaan sosiaalisten haittojen kokeminen vaihtelee mielenkiintoisella tavalla. Hallinnon ja kaupan aloilla juodaan suhteellisen paljon, niillä on melkoisesti suurkuluttajia ja huonoa juomisen hallintaakin esiintyy muihin aloihin verrattuna runsaasti. Sosiaalisia haittoja — rahavaikeuksia, työstä pois jäämistä, juopumuspidätyksiä, työpaikan menettämisiä — on näillä hyväosaisemilla ja usein johtopaikoilla olevilla kuitenkin vähän verrattuna teollisuuden aloilla työskenteleviin. Näin varsinkin miehillä; naisilla esiintyy sosiaalisia haittoja suhteellisen runsaasti myös hallinnollisella alalla, mutta on muistettava, että hallinto- ja konttoritehtävissä työskentelevät naiset harvoin ovat esimiesasemissa.

Vain yksi prosentti kaikista haastattelua edeltäneen viikon juomiskerroista oli tapahtunut työpaikalla, mutta noin kolme prosenttia juomiskerroista oli sellaisia, joiden yhteydessä oli tehty varsinaista työtä (Simpura 1978 b). Naisilla työpaikalla tapahtuneiden juomiskertojen osuus oli lähes olematon, miehillä kolmen prosentin vaiheilla. Työpaikoilla tapahtuva alkoholin käyttö on siis alkoholin käytön koko kuvassa jokseenkin harvinaista.

Alkoholihaittojen näkökulmasta voidaan nyt tarkastella ongelman laajuutta ja paikallistumista. Suurkuluttajia on suhteellisesti enemmän työelämässä kuin työelämän ulkopuolella. Tulosten perusteella ei ole syytä nimetä joitakin aloja erityisiksi ongelma-aloiksi. Hieman yllättävää kuitenkin on, että hallinnon, tilinpidon ja konttoriteknillisen työn ala sijoittuu kärkipäähän sekä vuosikulutusluku- jen että suurkuluttajien osuuden perus-

teella. Alkoholiongelma ei siis missään nimessä ole vain työntekijöiden pulma, vaan myös johtotehtävissä olevilla sitä voi esiintyä ainakin yhtä suuressa määrin. Maatalous erottuu sekä miesten että naisten joukossa selvästi omaksi ryhmäkseen: juodaan vähän, ollaan muita useammin raittiita ja ylitetään harvemmin suurkulutusraja. — Työolosuhteiden näkökulmasta on kiinnostavin kysymys siitä, miten teollisuuden "vuorotyöalat" poikkeavat muista teollisuuden aloista. Työhön liittyvän stressin oletetaan olevan voimakkaamman "vuorotyöaloilla" kuin muilla aloilla, ja vastaavasti voitaisiin olettaa, että alkoholin käyttö olisi näillä aloilla rajumpaa. Tulokset eivät kuitenkaan anna vankkaa tukea tälle oletukselle, vaikka miesten joukossa onkin jonkin verran viitteitä "vuorotyöaloilla" esiintyvistä runsaammasta alkoholin käytöstä ja samalla yleisemmistä alkoholiongelmista. Käytetty jako "vuorotyöaloihin" ja muihin teollisuuden aloihin on kuitenkin karkea; toisenlaisella jaotuksella tuloksista voisi saada enemmän irti, mutta tarjolla ei ole ollut perusteita hienojakoisemman luokituksen kehittämiseksi.

Alkoholi: haitta ja oire

Alussa luonnosteltiin kaksi näkökulmaa alkoholin ja työelämän suhteen tarkasteluniseksi. Alkoholihaittojen näkökulmasta alkoholin käyttö on työelämään kuulumaton ilmiö, jonka vaikutukset tuntuvat erilaisina tuotantoon vaikuttavina alkoholihaittoina. Työolosuhteiden näkökulmasta taas ajatellaan, että alkoholiongelmat ja niihin liittyvät työelämässä ilmenivät haitat ovat usein oire siitä, että työolosuhteissa — laajasti ymmärrettynä — on jotakin vialla. Edellä esitetyt tulokset eivät kumoa kumpaakaan näkökulmaa, mutta eivät myöskään anna kummallekaan yksinoikeutta tulkintoihin. Alkoholin käyttö on kiistämättä haittoja tuottava ilmiö, ja alkoholiin liittyvistä ongelmista kärsii huomattava osa ammatissa toimivasta väestöstä kai-

killaa ammattialoilla. Eri ammattialojen kesken suoritettut vertailut viittaavat kuitenkin myös siihen, että työolosuhteilla olisi merkitystä alkoholiongelmien synnyn ja ilmenemisen kannalta. Koska alkoholihaittojen näkökulma on tähän saakka voimakkaasti hallinnut alkoholista ja työelämästä käytyä keskustelua, voidaan näiden tulosten perusteella esittää, että entistä useammin olisi huomiota kiinnitettävä myös työolosuhteiden näkökulmaan.

Alkoholiongelmien ehkäisy ja hoito työelämässä

Tuloksia voidaan tarkastella myös alkoholiongelmien ehkäisyn ja hoidon kannalta. Ajankohtaisinta on pohtia tuloksia verrattuna työpaikoilla harjoitettuun alkoholin ongelmakäyttäjien hoitoonohjaukseen. Alkoholiongelmien ehkäisyn mahdollisuudet voisivat olla tiedon jakamisessa ja asenteiden muokkaamisessa. Silloin korostuisi entisestään pyrkimys työpaikkojen alkoholinsietorajan alentamiseksi. Tulokset viittaavat vahvasti siihen suuntaan, että eräillä aloilla sietoraja voi olla varsin korkealla. Tosin näillä aloilla saattaa olla kysymys myös alkoholin saatavuudesta työn yhteydessä ja ympäristön aiheuttamasta sosiaalisesta juomispaineesta. Sieto, juomispaine ja saatavuus ovat kuitenkin varmasti yhteytyneet toisiinsa. — Sietorajaa voidaan tarkoituksellisesti säädellä myös kielteisessä mielessä, esimerkiksi niin että ongelmakäyttäjää painostetaan ylimääräisiin työsuorituksiin työsuhteen katkaisemisen uhalla.

Hoitoonohjaustoiminta on toistaiseksi rajoittunut lähinnä suurten teollisuusyritysten piiriin. Tässä esitetyt tulokset osoittavat kuitenkin, että tarvetta vastaavaan toimintaan on varmasti muillakin työelämän aloilla. Pullonkaulaksi toiminnan mahdollisesti laajentuessa voi kuitenkin muodostua hoitopalvelujen epätasainen ja paikoin niukkakin tarjonta. Toinen hoitoonohjaustoiminnan pulma on ollut se, että on vaikea saada toimet

kohdistumaan samalla tavalla kaikkiin henkilöstöryhmiin. Vaikka tuloksista ei suoraan voidakaan päätellä vastaajan ammattiasemaa, näyttää siltä, että ongelmia ja ongelmakäyttäjiä riittää työelämän kaikille tasoille, joten myös hoitoonohjauksen tulisi ulottua kaikkialle työelämään.

Kirjallisuus

Bruun, Kettil: Alkoholin käyttö edustustarkoituksiin. Alkoholipolitiikka 42: 235—240, 1977

Bruun, Kettil & al.: Alkoholipolitiikka — kansanterveydellinen näkökulma. Forssa 1975

Gardell, Bertil: Työn sisältö ja elämisen laatu. Helsinki 1978

Honkasalo, Marja-Liisa: Työ ja alkoholijuomien käyttö — katsaus anglosaksisessa ja skandinaavisessa kirjallisuudessa käsiteltyyn problematiikkaan. Alkoholikysymys 46: 35—47, 1978

Kysely työmaajuopottelusta. Helsingin Työmaajuopottelun Torjuntatoimikunta, Helsinki 1947

Manninen, Jouko & Pöysä, Toivo & Tuominen, Eero (toim.): Alkoholiongelmien ehkäisy ja hoito työyhteisössä. Oy Alko Ab, Kuopio 1977

Nyman, Kauko & Raitasalo, Raimo: Työstä poissaolot ja niihin vaikuttavat tekijät Suomessa. Helsinki 1978

Plant, Martin A.: Alcoholism and occupation. A Review British Journal of Addiction 72: 309—316, 1977

Saarikko, A.: Kysely työmaajuopottelusta v. 1952 Helsingissä. Helsinki 1952

Simpura, Jussi: Raittius uuden alkoholilain aikana. Alkoholikysymys 45: 90—108, 1977

Simpura, Jussi: Suomalaisten juomatavat vuosina 1969 ja 1976. Kulutetut alkoholimäärät ja alkoholin ongelmakäyttö. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 114, 1978. 1978 a

Simpura, Jussi: Suomalaisten juomatavat vuosina 1969 ja 1976. Juomiskertojen lukumäärä ja ominaisuudet. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusselos-

English summary

Jussi Simpura: Suomalaisten juomatavat ja työelämä (Finnish drinking habits and work)

Two basic approaches to the relationship between drinking habits and work may be presented. The first approach considers the use of alcohol to be a factor which is distinct from work and defines all manifestations of alcohol use in terms of detrimental effects which should be minimised. The other approach views the links between work and alcohol use from another perspective and emphasizes the effects of working conditions on the use of alcohol.

Considered from the first point of view, the researcher should try to ascertain the extent of problems related to drinking in various fields, in order to develop effective campaigns against the harmful effects of the use of alcohol. Harm is most often defined in terms of diminished production. The second approach aims at revealing the unsatisfactory working conditions which possibly provoke

problem drinking. The information needed by both approaches can be provided by a drinking habits survey conducted in 1976 by the Finnish Foundation for Alcohol Studies.

The results presented concern only the economically active population. The prevalence of drinking varies slightly among branches aside from agriculture, where women are significantly more often abstainers. The extent of problem drinking, expressed as the share of alcohol consumers who exceed an annual consumption level of 30 litres of absolute alcohol, was largest in administration, commerce and industry, where the average annual consumption of alcohol was also at its highest. Social problems related to drinking are most frequently encountered among men in industry, even though some other fields surpass the average consumption of alcohol in industry. This result indicates that there is a greater chance of hiding problem drinking in administration than in industry.

Alkoholipolitiikka Vol. 44: 63—70, 1979